

A DUDA KÉSZÍTÉSE

A bőrtömlő és a faalkatrészek

A roman dudások, Petru Ghiurca, Nicolai Mircea, Gheorghe Mariş és Gheorghe Neagu maguk készítették a dudájukat. Csobotár András moldvai székely úgyszintén. Ezzel szemben az általam megismert csángó dudások: Mesterke Gergely, Palack Antal, Duma (Porondi) János, Dima Mihály és Minuc Péter közül egyik sem. Közülük Mesterke Gergely, Dima Mihály és Duma (Porondi) János viszont maga nyúzta a bőrt és sípokat is készített nádból. Mesterke Gergely ki is sütötte („megpergelte”) vajban a sípokat, mint a bulgár dudások, a többiek nem.

Palack Antal még látta, hogy Duma (Porondi) János hogyan készítette a bőrt a dudához és el is tanulta tőle. Az utolsó moldvai síp bőrét már ő csinálta. Az egyben lenyúzott bőrt sózta, majd tej savójába tette és egy tojásnyi timsót tett bele, majd úgy hagyta körülbelül 5 napra. Így beszélt el 1991-ben (P. A. = Palack Antal, I. Gy. = Istók György, S. Gy. = Stuber György; StGy_No8_0015, 1991):

P. A.: *Hoztam a csobánoktól, az esztenától zert ullant, szóvót.*

I. Gy.: *Savó, ami marad a túrótól, ami után...*

[...]

P. A.: *Kell egy valami kékkű, nem kékkű.. illen timsó, timsó kell belé, tartottam egy öt nap bétéve timsóba és a szavóba, abba, aztá kivettem sz meg a száradt sz asztán törtem meg... Ő megtanított engemet, hogy én csináljak magamnak, ezt én csináltam volt, ezt...*

S. Gy.: *Timsót, mennyicskét?*

P. A.: *Timsót egy öt kiló szavóba mint egy tojást.*

Ezután elmagyarázta, hogy előbb megmosta a bőrt a vértől, négy-öt napig sózva tartotta, majd savóba tette öt napig, utána törte meg, azaz kaparta le a maradékot és bekötötte a faalkatrészeket (a felvételen mutatja, magyarázza hogy kötötte be).

Duma (Porondi) János is maga készítette a bőrt meg a nádsípokat. Lány, Rózsa így mesélt erről (StGy_MDV_0084, 2001):

D. R.: *...nyakától elvágta bőrt kereken, osztán húzta le épen, nem lehetett összevarrni... kicsike kecskéket gyúrta le a kezivel, úgy né, elvágta*

nyakától kereken sz osztán fogta a bőrt taszítani kezivel így né, ne maj készvel [késsel], nehogy kivágja. Sz osztán kicsit megnyírta szőrit belül, sz kötözte bé lábait, hol volt az a szipka [nádsíp], hol volt a dulloj, [a bordó, basszussíp] az egésznek a lábaiba békötte, sz hátul mellik volt a hátulszó, azt kötö bé, sz osztán kötö bé, reászoritotta.

S. Gy.: *S mivel tudta úgy jó erősen békötöni?*

D. R.: *Há csánytunk ollan vastag cérnát, kenderből, hogy szigur [biztos] volt, hogy meg kellett jól szoríssa, hogy ne menjen ki az ájer, mert azt tartotta az ájert.*

Dima Mihály így mondta el a bőr és a síp készítését 2000 nyarán (StGy_MDV_0058, 2000; StGy_MD_0002, 2000):

S. Gy.: *És maga nem csinált csimpolyt sosem?*

D. M.: *Má csánytam. Csánytam. De azok a fák, azok meg vannak, meg voltak csinálval, azután a bőrt, melliket, hodzs udzse, köttem öszsze ién.*

S. Gy.: *Szóval maga nyúzta a kecskét.*

D. M.: *Há, há, há.*

S. Gy.: *És hogy készítette ki a bőrt, mit csinált vele?*

D. M.: *Mit csináltam vele, mikor megnyúztam a bőrt, kifordítottam sz odaköttem azkat a...*

S. Gy.: *De csak hagyta megszáradni, vagy betette sós vízbe?*

D. M.: *Bétettem szószvízbe. Szószvízbe bétettem, bévette szóját, hodzs a bőr megszózott jól.*

S. Gy.: *S napokig? Több napig tartotta a vízbe?*

D. M.: *Tartottam vaj három-négy nap. Sz azután levettem, megszívárokodott, sz akkor azután...*

[...]

D. M.: *Béfelé kellett, dzsepüje.*

S. Gy.: *Hogy?*

D. M.: *A dzsepüje, az a kecskebőr, lenyírtam edzs kicsit azt a szőrit e, hogy hívják?*

S. Gy.: *A szőrt belül.*

D. M.: *Bétéve, belül.*

Petru Ghiurca így írta le a bőr kikészítését (StGy_MDV_0063, 2000; StGy_MD_0005, 0006, 2000 – az eredeti román szöveget Róka Szilvia helyszíni magyar fordításában közöljük): *Először is a kecske legalább egy éves kell, hogy legyen. Ne legyen kicsi, legyen testes. Amikor elérte azt a*

megfelelő volümöt, akkor levágják, és nem késsel, hanem egybe nyúzzák le. Ez nagyon fontos, hogy kés ne érje, repedés vagy izé ne érje a bőrt, ez nagyon-nagyon fontos. Igen, ez az egyik legfontosabb, erre kell ügyelni, mert ha egy kicsit is megérinti a kés, akkor kiszivárog a levegő és nem lehet ragasztani. Ezt az anyagot, tehát ezt a bőrt nem lehet ragasztani. Rögtön melegen kell lenyúzni, csak melegen. Ezen úgy lehet segíteni, hogy a lábába be kell dugni, kell fűrni egy lyukat és be kell dugni egy nádszálót és azzal fújni és akkor, könnyebben lejön a bőr. Miután lenyúzták a bőrt, be kell tenni egy lavórba, meghinteni sóval, nem sokkal, nem kevéssel, úgy nézzen ki, mintha lehavazta volna, egy ilyen vékony réteg. Miután letelik az a három nap, tehát három napig kell így tartani, utána pedig fel kell tölteni a lavórt vízzel, belerakni egy jó adag búzakorpat, és még egy nem tudom milyen szer lehet, keserűkő vagy ilyen acra, nem keserű, hanem savanyú [citromsó]. Ez a savanyúkő, ezt azért kell belerakni, mert megerősíti a bőrt és ki is fehériti egy kicsit. Tehát miután ezeket belerakta, másfél nap után meg kell a bőrt fordítani.

Istók Pál klézsei barátom felesége, Léna megérezte a Petru Ghiurca dudáján a „borcskeserű-búzakorpa” szagát. Mesélte, hogy régebben maguk csináltak borcskeserűt otthon, és azt használták az ételek savanyítására (StGy_MDV_0060, 2000; StGy_MD-0004, 005, 2000): *Régi borcsnak a fenekiről, az a borcskeserű. Akkor tesszük be edénbe, s rivá öntünk egy kiló hideg vizet. S összehabarítjuk, s a főzünk fel, mondjuk ha nagy, sok borcsot csinálunk, vagy tíz litert szoktunk csinálni, tíz liter vizet, vizet, de jó forró, de forró, jó nagy forró, rotyogó vizet, s öntsük riva. Akkor az összekeverjük, még teszünk meggyágot, s két-három órába az savanyú lesz. De nemcsak a borcskeserűt tesszük, ha még teszünk melléje egy jó nagy tál buzakorpat, buzadercét, hogy mondják maguk, buzakorpa vagy buzaderce. A borcskeserű mellé még kell tenni újra buzadercét. A borcskeserű az egyféle élesztő. Az a régi borcsnak a fenekén van meg. Há, mikor az lefogyott...*

Duma (Porondi) János lánya, Rózsa is mesélte 2001 nyarán, hogy édesapja is búzadarával puhította a dudabőrt (StGy_MDV_0084, 2001):

D. R.: *Megnyúzta kecskét. Kecskét megnyúzta, aszté úgy, hogy nem vágta fel... lehúzta rivóla épen. Még meg kellett, bétette buzakorpába meg kellett hegetődjék, hogy megtörje, hogy legyen puha... Nálunk úgy mondják, búzakorpa, derecel.*

S. Gy.: *De vizes búzadercébe?*

D. R.: *Nem csak aszun, aszun.*

S. Gy.: *Szárazon?*

D. R.: *Szárazon, szárazon.*

Mesterke Gergely 2004-ben elmondta, hogy apja búzadercét tartalmazó sósvízben áztatta a bőrt, s azután kaparta le, de ő maga sokszor kihagyta ezt a lépést a bőr készítésekor (StGy_MDV_2004, StGz_MD_0031, 2004).

Nicolai Fierar esztufuji cigányprímás is mesélte, hogy Csonka Demeter, az esztufuji „sípos” maga készítette a bőrt kecskéből, s Buták István gazda és Ferenc György csángó hegedűs és kobzos is meséltek a kecskebőrből gyártott „sípról” Máriafalván (StGy_MDV_0178, 2004).

Érdekes adat, hogy Pál Károly, 73 éves szabófalvi születésű, Traianban (Újfalu) lakó északi csángó gazda szerint Szabófalván kutyából is, kecskéből is gyártottak dudabőrt, sőt utóbbiból papucsockat is, mert jó erős (StGy-AVCHD_2009-08-16-17).

Petru Ghiurca, akárcsak a másik román dudás, Nicolai Mircea maga készítette a dudáját. 2002-ben vettem neki egy kecskét és Páll Zsolt filmrendezővel a tévé által is elfogadott minőségű 3CCD-s digitális kamerával részletesen lefilmeztük (StGy_MDV_0110, StGy_0108). 2003-ban pedig az elkészült dudához nádsípot készítő Petru Ghiurcát filmeztem le. Az első legyártott síppal tökéletesen tudott játszani.³³

³³ Az ebből összevágott filmet, amely a dudakészítésen kívül bemutatta az összes moldvai csángó dudást és összefoglalta harminc éves gyűjtőmunkámat a csángó dudások között, a Néprajzi Múzeum dudakiállítására rendelkezésére bocsátottuk. Számos a magyar néprajzban valóban járatos szakértő, mint Keszi Kovács László, Sebő Ferenc, Sebestyén Márta vagy Kiss Ferenc elismerőleg nyilatkozott a moldvai csángó dudásokat bemutató filmről (*Moldvai csángómagyar síposok, a magyar dudu legkeletibb variánsa*, filmezte, írta és rendezte Stuber György, vágó Farkas Júlia). A néprajztudomány szakembere, aki a filmet megrendelte, ismeretlen okok miatt nem engedélyezte a kiállításon való bemutatást. Egyáltalán, elenyésző adat került csak bemutatásra a moldvai csángó „sípos” kultúrával kapcsolatban, jóllehet a filmen túlmenően is gazdag anyagot nyújtottam át erre a célra.

Megjegyzendő, hogy a bőrkészítés magyar módját már Diderot *Enciklopédiája* is leírta és Balassa Iván szerint „már a honfoglalás előtti magyarok is megismerhették és gyakorolták is a faggyús, timsós, illetve sós kikészítést, amelynek nyomait egészen a Kaspi tengerig meg lehet találni. Ugyanígy vagy nagyon hasonló módon készítették ki a pásztorok a bőrt egészen a legutóbbi időkig az alföldi legelőkön.” (Balassát idézi Szombathy 1984: 101).

Manga János ismerteti a magyarországi dudások timsós, konyhasós bőrcserzését (Manga 1962: 165). Ők is ismeretek a korpában való dörzsölést, fehéritést. Az általa említett oltozt meszes kezelésnek viszont nem találtam nyomát a dudások között Moldvában.

A kecskét egy diószéni román csobántól vásároltuk. Legalább egy évet betöltött nősténykecske kellett. Megvolt a vásár (az akkori ár 1 300 000 lej). Petru Ghiurca mérleg hiányában úgy ellenőrizte a csobán által megadott súlyt, hogy megemelte a kecskét. Megittuk az áldomást a diószéni kocsmában (kecskekeresés, kecskevásár és áldomás: StGy_MDV_0107, 0108, 2002).

A levágásra Petru Ghiurca házában került sor. Petru Ghiurca és fia szakavatott nyúzóknak bizonyultak. A kecske lábán megvágták a bőrt és egy szalmaszálon keresztül levegőt fújtak alá, úgy, hogy a kecske ballon-szerűen fölfúvódott. Ez megkönnyítette a nyúzást. A bőrt egyben nyúzták le, ügyelve arra, hogy meg ne vágják valahol. Az egyben lehúzott bőrt azután megsózták, (konyhasóval, de mondták, hogy timsó is jó) és napokig állni hagyták. Ez esetben nem puhították a bőrt búzadercével (kecskenyúzás és lakoma: StGy_MDV_0109-0111).

A kecske minden részét felhasználták, a hús egy részéből közös lakomát ültünk, a többit egy falubelinél lefagyaszották. Az éjszakai lakoma alatt hatalmas vihar kerekedett. Erős harangszó hallatszott. A jelenlévő csángók magyarázták, hogy a jégeső ellen verték a harangokat (StGy_MDV_0111, 2002). Ugyanezt más falvakban is mesélték, például Dumbrovényben vagy Máriafalván (StGy_MDV_0178, 2004).

Petru Ghiurca kézzel készítette a faalkatrészeket fenyőből. Immár – alighanem a magyar dudák hatására – kecskefejet is tett rá, de ez a magyar dudákra nem igen hasonlított: vízszintesen állt, szarvai ágacskákból voltak faragva és a fejhez voltak szögezve. Az is elütött a korábbi hagyománytól, hogy a szórt ez alkalommal kifelé fordította (StGy_MDV_00145, 0146, 0149, 0150, 2003; StGy_MD_0024-0027, 2003).

Nicolai Mircea, aki körülbelül 20 dudát csinált életében, 2000 nyarán mondta (StGy_MDV_0056, 2000, StGy_MD_0001, 2000-ben):

N. M.: *Én, először volt nekem egy cimborám, csak egy olyan béli mint én, s aztán az a cimborá izé vót, vráncsai. Juháskodott itt nálunk, itt a faluba. Annak volt egy szimpla csimpolyája, aztán azután én más csináltam. Akkor csináltam volt egy olyan szimplát... Minden darabja egy darabból volt, nem lehetett rövidíteni, nyújtani. Aztán én magamtól kezdtem modifikálni.*

S. Gy.: *Az övén, azon a szimplán, azon nem volt az a kicsi lyuk? A bolhalyuk?*

N. M.: *Nem azok egyformák voltak... Csak ennyi volt, csak mind egyformák voltak.*

S. Gy.: *S hátul volt neki az alján?*

N. M.: *Megvolt az is.*

[...]

S. Gy.: *Maga nyúzza olyankor le egybe a kecskét, ugye?*

N. M.: *Mert más nemigen tudja, itt nem értik ezt a nyúzást. Nehéz így lehúzni egybe, bicskával nem szabad.*

[...]

N. M.: *Melegből a hidegbe béviszi az ember, akkor már izzadnak a sípok, változik meg.*

Gheorghe Mariș maga nem készített bőrt, bár a faalkatrészeit kizárólag maga csinálta minden egyes dudájához. Viszont ismerte jól a készítés módját, részletesen mesélt a bőrkészítésről az esztenán, ahogy látta ő. Savóban áztatták és búzakorpával is kezelték (StGy_MDV_0316_2008; StGy_DAT_0016_2008).

Gheorghe Neagu több dudát is csinált, teljesen egyedül. A bőrt is és a faalkatrészeket is maga csinálta. Így mesélte a bőr készítését (StGy_AVCHD_2009-08-15, 69. track):

S. Gy.: *...mikor itthon van, mivel dolgozik, mi a munkája?*

G. N.: *Da pe la coase, sunt burețar, mă ocup tare de bureți, toate lucrări, și la „kaszálni”, da, tot.* [A kaszálón, gombaszedő vagyok, sokat foglalkozom a gombákkal, mindenféle munkát vállalok, és kaszálni és mindenfélét.]

S. Gy.: *...ő csinált-e valamikor csimpolyt magának? Saját magának.*

G. M.: *Igen, igen ő csinált.*

S. Gy.: *...miből csinálta a bőrt?*

G. M.: *Kecskéből.*

G. N.: *Da, fac tot, și ăstea, din cap până-n picioare tot eu le fac, eu le construiesc, da. Da, tot „kecske”, da. Dar nu mai am timp. Și auzi, am mai dat de mulți copii și numai îmi șadă capul, și n-am mai avut timp, și normal.* [Igen, én csinállok mindent, a fejétől a farkáig, én építem. Igen, kecskéből. De nincs időm. Figyelj, sok gyerekem lett és nem áll rá fejem, s nem volt időm, normális.]

S. Gy.: *S a bőrt, azt ő hogy csinálta? ...mondja el, hogy hogy készítet-te el!*

[...]

G. N.: *Da, eu le argășesc. Fac cu lapte dulce, sare de lămâie, sare și zări, bag zări. Cea mai bună e apă de sare și zări, să scoată sângele din*

ea. Uite așa le argălesc. Uite așa fac. Și tăriță de grâu am băgat, da, am băgat tăriță. Și țin trei săptămâni... [Igen, magam cserzem. Édes tejjel, citromsóval, sóval és savóval csinálom. A legjobb a sósvíz és a savó, hogy kivegye a vért belőle. Látod, így cserzem, látod, így csinálom. És buzadercét is teszek bele. Igen, teszek bele dercét. És három hétig hagyom állni...]

G. M.: *Câte kilogramme ai băgat acolo?* [Hány kilót raktál bele?]

G. N.: *N-am băgat mult. Un pumn de tăriță ajunge la o piele. Și trei chile de zări de lapte dulce. Dacă nu-i zări, lapte dulce. O punță de sare și un pic de piatră acră, dacă este, dacă nu este ai bine și așa.* [Nem tettem sokat. Egy marok derce elég egy bőrhöz. És három kiló az édes tej savójából. Ha nincs savó, édes tejet. Egy zacskó só és egy kevé savanyúkő. Ha van, ha nincs úgy is jó.]

A duda nádsípjainak készítése

Az egynyelvű nádsípokat minden dudás maga készítette megfelelően kemény nádból, kés segítségével (moldvai elnevezéseiket lásd a duda részei fejezetben). Mesterke Gergely meg is „pergelte”, azaz rövid ideig (néhány percig) vajban megsütötte a sípokat. Ez a bolgár dudásoknál is szokás, akik alighanem a világ legjobb sípjait készítik (StGy_Kz_0095, 1977, burgaszi bulgár dudakészítő: StGy_Kz_0096, 1977 és NM fényképtár és diatár 1977). Valóban, Gergely bácsi sípjai is működtek körülbelül 30 évig. A többi általam talált moldvai dudás nem sütötte ki a sípokat, bár Csobotár András a magakészítette nádsípjait étolajba áztatta, de nem melegítette meg az olajat (StGy_MDV_0229, 2006).

Csicsó Márton külsőrekecsini furulyás magyarázta 1973-ban, Külsőrekecsinben, amikor Mesterke Gergely dudájáról mesélt: *Kis sipka kell neki be fejibe ott. Kell kis sipka, azok szólnak. Nádból. Nádból vannak ezek* (StGy_Kz_0012, 1973; MMNH, 1991 műsoros kazettánk).

1991-ben elvittem Mesterke Gergelynek a visszaszerzett sípszárát. Egy magyarországi duda bőrébe illesztettük bele, egy fagyűrűbe, amelyet ifjabb Csoóri Sándor tanárom, a dudamuzsika magyarországi újraélesztője erre a célra készített nekem. A sípjai azonban nem akartak működni. Így mesélte 1991-ben Külsőrekecsinben (StGy_No8_0013):

M. G.: *Megcsinálom én ezt. Nem jók. Nem jók.*

S. Gy.: *Hogy szokta csinálni, Gergely bácsi? Hogy csinálja meg a sípokat?*

M. G.: *Én megcsinálom, csak meg kell a ezket a sipkáit meg kell izéljem a fajalba, fajal úgy mondják nem? Magiknál hogy mondják? Vaj, vaj? Vaj es mondják, fajal es mondják. Nem? Úgy szoktuk műk is... Nem, nem menen. Kell csináljak többet, többet... hogy egyszerre, mikor béteszem, akkorra ne csak egy kicsit, többet.*

S. Gy.: *Igen igen.*

M. G.: *Hogy legyen több... Hogy legyen jó a baj aztán, így van a. Mit csináljunk, így van a baj. Nem menen. Eleget akarnám, de nem menen. [újra próbálja fújni sípszáron az Édes Gergelyem dallamot] Nem menen, nem menen. Újból. Nem akar, nem akar.*

S. Gy.: *Gergely bácsi, megpróbálhatjuk a sípok nyelvét, hogy megemelgessük, mer akkor...*

M. G.: *Meg lehet emelgetni. Eleget emelgettem én.*

S. Gy.: *És nem segített?*

M. G.: *Nem, nem, nem, nem, mer nem há nekije a kell, meg kell a azkat meg kell pergelni a izébe, a vajba...*

S. Gy.: *Igen, igen.*

M. G.: *Még kell csányjak illenből kettőt vagy hármat, négyet, párokat. Hogy érti maga, egyet-kettőt, ne csak süssek ottan hiába.*

S. Gy.: *Igen, igen.*

M. G.: *Há. S akkor én mikor maga még eljön, akkor jól rendezem, aztán akkor csinálunk egy jó bajt. Nem lesz jó?*

S. Gy.: *Jó lesz.*

M. G.: *He, na.*

S. Gy.: *Úgy, úgy.*

M. G.: *Há érti hogy értekezünk?*

S. Gy.: *Igen, igen.*

M. G.: *Na, úgyhogy legyen jól a baj. [nevet] He. Mert én örömet, mert mikor csináljunk egy szép bajt, máskor is csináltunk.*

S. Gy.: *Úgy, úgy.*

M. G.: *Regvelig. Iszunk vala bort, iszunk a pálinkát, csináltuk a bajt. De há így, no, nem akar, no. Meg kell a ezket a izéllem, fajalba, hogy legyenek jók kell csináljak hozzá két párt hármat, hogy legyenek több. Mellik aztán jó, tesszük oda. Nem lesz jó?*

[...]

S. Gy.: *És bőrt miből csányt annak idején?*

M. G.: *Bőrt?...Mindcsak kecskéből....*

S. Gy.: *Há még megkérdezzük Kotyor Péter bácsit, nincs-e neki bár kis vaja, vagy margarinja.*

M. G.: *Há, úgy. Nem kell sok. Egy kalányval. Még egy kalányval sem kell.*

S. Gy.: *S egyéb olaj nem jó, olyan étolaj? Az a. Amivel sütnék.*

M. G.: *Nem, izé kell a vaj kell. Abban csinálták az öregek.*

1994-ben is kérdeztem Mesterke Gergelyt a nádsípokról és dudakészítéstről Dumbrovényban (StGy_No8_0032_1994):

S. Gy.: *Gergely bácsi, maga is csányt burduját? [azaz bőrt, tömlőt, vagyis nem a bordóját!]*

M. G.: *Burdut igen. Csak ezt nem [a sípszárra mutat] Sípkákat igen.*

S. Gy.: *Hogy csányja?*

M. G.: *Há bicskával. Szépen a késvel megcsinálom, megfarigcsálják.*

Úgy csinálom.

S. Gy.: *És akkor még kicsit megpergeli?*

M. G.: *Nem még pergeltük ezket. [az új sípjaira érti, amelyeket ifjabb Csoóri Sándor csinált neki, amikor 1993-ban Magyarországra vitték]*

S. Gy.: *Nem?*

M. G.: *Nem kellett. Há mondja, eleget szól.*

S. Gy.: *De maga régen megpergelte?*

M. G.: *Én megpergeltem régen, megpergeltem volt. Többet tart, azt mondják, hogy a, hogy nem romlik el.*

S. Gy.: *Miben pergelte meg?*

M. G.: *Vajba.*

S. Gy.: *Vajba bétette és egész melegre, vagy csak kicsit?*

M. G.: *Sült. Nem sokáig tart. Elég. Maga az gyetót dagaszt.*

S. Gy.: *Egy percig se?*

M. G.: *Kicsit.*

S. Gy.: *Egész kicsit?*

M. G.: *Há. Kicsit, hogy a menjen belé az a izé.*

Duma Rózsa mondta 2001-ben, hogy *nádból uljant tudott e tátám isz csinálni* (StGy_MDV_0084, 2001). Duma (Porondi) János nem pergelte meg a sípokat. Duma Rózsa mesélte, hogy az apja sok nádsípot készített (StGy_MDV_0084, 2001):

D. R.: *Ő csányta egy ullan marokval.*

S. Gy.: *Nem emlékszik Rózsi néni, hogy megpergelte vajban?*

D. R.: *Nem, nem, nem kellett annak. Vette nádocskát... vágta le, sz szipkákat faragott egy nagy marokval, sz amellik jó volt, tette bé... Megszivogatta hogy, hogy mellik szól jól, sz azt oszt tette bé, takarította meg, chibrite cutiéba [gyufásdoboz] gyütött egy rakást, sz osztán tette azt, akkor ő aszkat vette elő mikor kellett nekije.*

Palack Antal már nem készített nádsípokat a dudához, de látta, hogy csinálta Duma (Porondi) János (StGy_No8_0014_1991):

S. Gy.: *És ő maga csányta a sipkákat bele?*

P. A.: *Ő, ő csányta. Ő csányta.*

S. Gy.: *Hol szedte a nádat, azt nem tudja?*

P. A.: *Volt neki ullan helyye, hol feljött ugye viz nélkül, mert az szimissza, vékonkább, nem kövér, hogy mondjam, nem kövér helyből, hogy legyen szegény hely volt...*

S. Gy.: *És maga is megtanulta, hogy kell sipkákat csinálni?*

P. A.: *Nem csináltam, ző csinálta, mert én nem csináltam, mer ezek mentek.*

S. Gy.: *Nem tudja, hogy a Porondi megpergelte-e?*

P. A.: *Nem mondta nekem. Nem mondta, nem, nem.*

Dima Mihály mesélte a sípokról 2000 nyarán Ploszkucénben (StGy_MDV_0058, 2000; StGy_MD-0002, 2000):

S. Gy.: *És a sípok, maga csinálta bele?*

D. M.: *Ién csináltam, csináltam ién. Szipókákat.*

S. Gy.: *Hogy hívta?*

D. M.: *Szipókát.*

S. Gy.: *Amelyik volt, ami...? [a gyűjtő meglepődik, mert „supapa” románul szelepet jelent, Palack Antal nagypataki dudás úgy is használja a dudával kapcsolatban]*

D. M.: *Az mellik bé volt tevel oda, az izé...*

S. Gy.: *Ami szólt, a...*

D. M.: *Há, há, há. Szipókák, úgy hívták.*

S. Gy.: *De a szipóka, az nem a szelep, ami hogy befűjja és ne jöjjön ki a levegő?*

D. M.: *Há.*

S. Gy.: *Nem azt hívja szipókának?*

D. M.: *Szipókák mellikek bėjönnek azokba a hangokba, oda, hodzs fűjja.*

S. Gy.: *Melyikek szólnak?*

D. M.: *Szólnak há. Mellikek szólnak.*

S. Gy.: *S azt miből csinálta maga?*

D. M.: *Illel nád, hodzs híjják? Nád.*

S. Gy.: *Maga bicskával?*

D. M.: *Há, há. Csináltam.*

S. Gy.: *Nem pergelte ki? Így vajban, vagy zsírban nem sütötte meg?*

D. M.: *Mite?*

S. Gy.: *A sípokat.*

D. M.: *Nem. nem. Kellett csináljak, legazultam szokot, míg megtaláltam. Míg megtaláltam, hodzs tartsa a hangját, hodzs kellett, hodzs jöjjön ki az iének...*

Nicolae Mirceát 2000 júliusában kérdeztem (StGy_MDV_0056, 2000; StGy_MD_0001, 2000-ben):

S. Gy.: *Mikor csinálta a sípokat, akkor kisütötte, olajban, vajba, zsírban?*

N. M.: *Én nem, én levágtam a nádat, és csináltam a sipot úgy. Én semmit se csináltam neki.*

S. Gy.: *De nádból?*

N. M.: *Nádból, csak meg kell keresni azt a nádat, amelik kicsit olyan keményebb legyen, ne legyen az a zsenge, az a, legyen erősebb no.*

S. Gy.: *Itt termett a környéken?*

N. M.: *Itt szokott lenni, régen sok volt, de most, most nem igen van.*

[...]

S. Gy.: *De mindesak maga csinálta a sípokat?*

N. M.: *Én szoktam megcsinálni. Bicskával, még izét is szoktam csinálni, úgy szól, mint a csimpolya, de most nincsen.*

S. Gy.: *Nádsípot?*

N. M.: *Nádsípot, hat lyukat rea, s úgy énekeltem, mikor nem volt nálam mondjuk furulya vagy csimpolya, csináltam egy-kettő a bicskával s azzal furulyáztam.*

2003 nyarán végigfilmmeztem, amint Petru Ghiurca román dudás Trunkon nádat vág, megtisztítgatja, felvágja a nyelvet, beteszi újonnan készített dudájába és máris tökéletesen játszik rajta (StGy_MDV_149, 2003; MCSS_film, 2004 számú kisfilmünk). Aki valaha megpróbált nádsípokat csinálni, az megérti, hogy milyen egyedülálló ügyességet igényel ez.

46.a. Kecskévásár. Diószén, 2002. A sorozatot fényképezte a szerző és Páll Zsolt.

46.b. Kecskévásár. Diószén, 2002.

46.c. Kecskevásár. Diószén, 2002.

46.d. Áldomás. Trunk, 2002.

46.e. Kecske kifeszítése.
Trunk, 2002.

46.f. Bőr alá fújás.
Trunk, 2002.

46.g. Bőr alá fújás.
Trunk, 2002.

46.h. Egybenyúzás.
Trunk, 2002.

46.i. Egybenyúzás.
Trunk, 2002.

46.j. Egybenyúzás.
Trunk, 2002.

46.k. A bőr besózása. Trunk,
2002.

46.l. A bőr besózása. Trunk,
2002.

46.m. A bőr becsomagolása.
Trunk, 2002.

46.n. Készülődés a lakomára. Trunk, 2002.

46.o. Készülődés a lakomára.
Trunk, 2002.

46.p. Készülődés a lakomára.
Trunk, 2002.

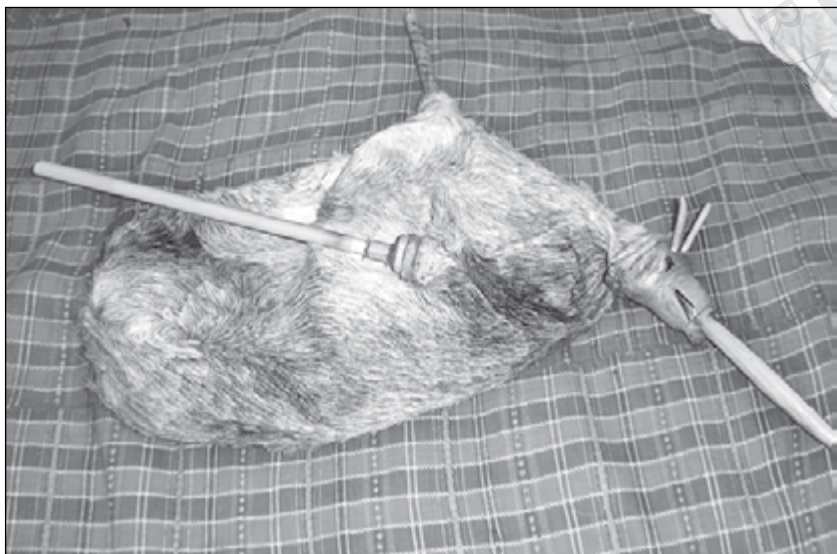
46.r. Készülődés a lakomára.
Trunk, 2002.

46.s. Készülődés a lakomára.
Trunk, 2002.

46.t. Lakoma. Trunk, 2002.

47.a. Petru Ghiurca új dudái magyarországi hatást mutatnak.
Trunk, 2004.

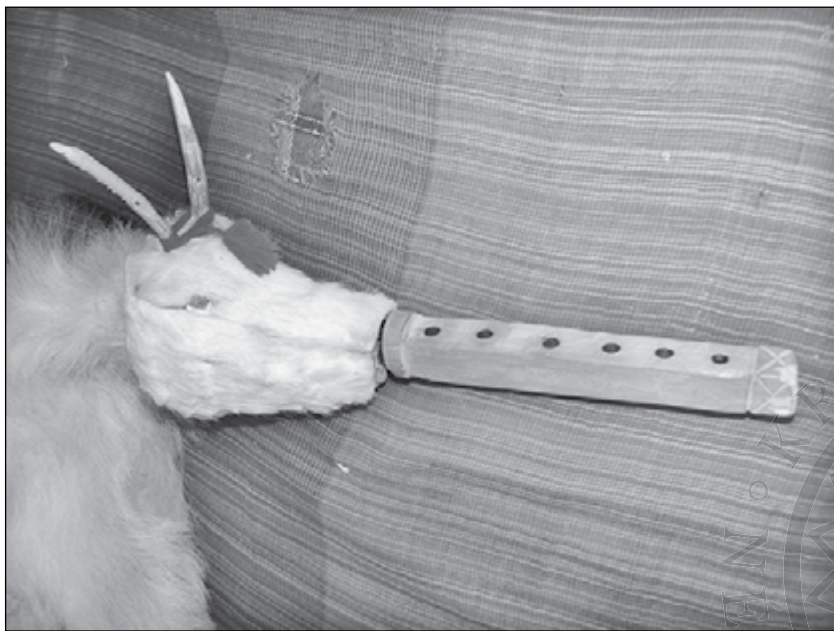

47.b. Petru Ghiurca új dudái magyarországi hatást mutatnak.
Trunk, 2004.

47.c. Petru Ghiurca új dudái
magyarországi hatást mutatnak.
Trunk, 2004.

47.d. Petru Ghiurca új dudái magyarországi hatást mutatnak.
Trunk, 2004.